

ΤΑΞΗ: Γ' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ: ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ

Ημερομηνία: Μ. Τετάρτη 27 Απριλίου 2016
Διάρκεια Εξέτασης: 3 ώρες

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A¹. Γιατί σήμερα υπάρχουν διαφορετικές απόψεις ως προς το εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Πράγματι, δεν έχουν όλοι τη γνώμη ότι πρέπει να μαθαίνουν οι νέοι τα ίδια, ούτε με στόχο την αρετή ούτε με στόχο την άριστη ζωή ούτε είναι φανερό αν (η παιδεία) πρέπει να έχει στόχο της περισσότερο την άσκηση και την καλλιέργεια του νου ή τη διαμόρφωση ηθικού χαρακτήρα· αν ξεκινήσουμε από την εκπαίδευση που παρέχεται σήμερα, η έρευνά μας θα βρεθεί αντιμέτωπη με μεγάλη σύγχυση και δεν είναι καθόλου φανερό αν (η παιδεία) οφείλει να επιδιώκει αυτά που είναι χρήσιμα για τη ζωή ή αυτά που οδηγούν στην αρετή ή αυτά που απλώς προάγουν τη γνώση (γιατί όλες αυτές οι απόψεις έχουν βρει υποστηρικτές)· και σχετικά με αυτά που οδηγούν στην αρετή δεν υπάρχει καμιά απολύτως συμφωνία (εξάλλου καταρχήν δεν έχουν όλοι την ίδια ιδέα για την αρετή που τιμούν· επομένως, είναι φυσικό να υποστηρίζουν διαφορετικές γνώμες και ως προς την άσκησή της).

B1². «**νομοθετητέον**»: Ο Αριστοτέλης εκφράζει την ανάγκη θέσπισης ειδικής νομοθεσίας για την εκπαίδευση. Η παιδεία των πολιτών καθορίζει την ευδαιμονία και την ενότητα της πόλης, δηλαδή του συνόλου. Εφόσον οι πολίτες ανήκουν στο κράτος, η παιδεία πρέπει να γίνει υπόθεση του κράτους και να οργανωθεί με νόμο. Αξίζει να σημειωθεί ότι στην εποχή του Αριστοτέλη σε καμία πόλη, εκτός από τη Σπάρτη, δεν υπήρχε νομοθεσία για την εκπαίδευση των νέων, κάτι που αποδοκιμάζει και στα *Ἠθικά Νικομάχεια*. Επικρίνει, επομένως, την απουσία νομοθετικής εκπαιδευτικής μέριμνας και τη δυνατότητα των γονέων να προσφέρουν, ανάλογα με την οικονομική τους κατάσταση και τις αντιλήψεις τους, την παιδεία που ήθελαν για τα παιδιά τους.

¹ Η μετάφραση αντλήθηκε από το Ψηφιακό Εκπαιδευτικό Βοήθημα (Study4Exams).

² Οι απαντήσεις στηρίζονται στο Ψηφιακό Εκπαιδευτικό Βοήθημα (Study4Exams) και στα σχόλια του σχολικού βιβλίου «Φιλοσοφικός Λόγος» σελ. 194-195.

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2016
Β' ΦΑΣΗ

E_3.Αλ3Α(α)

«κοινήν ποιητέον»: Η παιδεία, σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, οφείλει να είναι κοινή για όλους τους πολίτες για λόγους κοινωνικής και πολιτικής ισότητας. Ο στόχος της πόλης (δηλαδή του «όλου») είναι η ευδαιμονία και αυτή μπορεί να επιτευχθεί μόνο αν όλοι οι πολίτες έχουν κοινό «τρόπο», δηλαδή μόνο αν υπάρχει κοινή παιδεία για όλους στη νεανική τους ηλικία. Δεν είναι δυνατόν κάθε πολίτης ξεχωριστά να αποφασίζει για το σύνολο, χωρίς, βέβαια, αυτό να σημαίνει ότι ο Αριστοτέλης προτείνει την ισοπεδωτική ομοιομορφία των πολιτών. Η οργάνωση μιας κοινής παιδείας θα εξυπηρετεί το σύνολο της πόλης και θα είναι ταιριαστή με το πολίτευμά της, ώστε να επιτευχθεί από κοινού ο επιδιωκόμενος σκοπός, δηλαδή η ευδαιμονία.

«βάνανυσον ἔργον»: Η φράση αναφέρεται στα έργα, στις ασχολίες δηλαδή, που καθιστούν τον πολίτη ανάγνο να κατακτήσει την αρετή και να πράξει σύμφωνα με αυτή. Ο Αριστοτέλης πίστευε ότι οι άνθρωποι που προσφέρουν τη γνώση και την κατασκευαστική τους ικανότητα στη διάθεση άλλων με αμοιβή, ουσιαστικά υποτάσσονται στη βούληση των άλλων· θεωρούσε δηλαδή την εμπορευματοποίηση της γνώσης ως στοιχείο δουλικότητας. Σύμφωνα με το φιλόσοφο, ο ελεύθερος και αγαθός πολίτης έπρεπε να προσφέρει συνειδητά και δίχως ανταπόδοση τα έργα του στην πόλη. Επομένως, η κοινή παιδεία των ελεύθερων πολιτών δεν μπορεί να οδηγεί σε γνώσεις που υποτάσσονται στη βούληση άλλων και δεν υπηρετούν τον κοινό σκοπό.

B2.³

Στην εποχή του Αριστοτέλη υπήρχε διαφωνία τόσο για το σκοπό όσο και για το περιεχόμενο της προσφερόμενης εκπαίδευσης, και γι' αυτόν τον λόγο διάφοροι δάσκαλοι δίδασκαν διαφορετικά αντικείμενα στους νεαρούς μαθητές. Ως προς το **σκοπό**, οι άνθρωποι διαφωνούσαν για το αν η εκπαίδευση των νέων έπρεπε να στοχεύει στην **κατάκτηση της αρετής (πρὸς ἀρετήν) και του άριστου βίου (πρὸς τὸν βίον τὸν ἄριστον)**, στην **πνευματική καλλιέργεια (πρὸς τὴν διάνοιαν)** ή στη **διάπλαση του ήθους (πρὸς τὸ τῆς ψυχῆς ἦθος)**. Έτσι, εφόσον δεν υπήρχε ένα ακριβές νομοθετικό πλαίσιο το οποίο να προσδιορίζει το σκοπό της εκπαίδευσης, επικρατούσαν τρεις διαφορετικοί τύποι παιδείας. Ο πρώτος τύπος παιδείας ήταν η **ωφελμιστική παιδεία (τὰ χρήσιμα πρὸς τὸν βίον)**, η οποία στόχευε στην απόκτηση των χρήσιμων για τη ζωή, στα πρακτικά και ωφέλιμα δηλαδή στοιχεία για το βίο των ανθρώπων. Ο δεύτερος τύπος παιδείας (**τὰ περιττά**) ήταν η **γνωσιοκεντρική / νοησιαρχική παιδεία**, η οποία επεδίωκε την καλλιέργεια του νου και στόχευε σε αυτά που απλώς προάγουν τη γνώση. Ο τρίτος τύπος παιδείας (**τὰ τείνοντα πρὸς ἀρετήν**) ήταν ο **ηθοπλαστικός**, που προέτασσε την ηθική διάπλαση των παιδιών με όσα πράγματα οδηγούν στην αρετή.

³ Η απάντηση στηρίχθηκε στα σχόλια του Ψηφιακού Εκπαιδευτικού Βοηθήματος (Study4Exams) και στο 17^ο κείμενο (Α. Μπαγιόνας, 1980) από τη βιβλιογραφία του ΚΕΕ (σελ. 157).

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2016
Β' ΦΑΣΗ

E_3.Αλ3Α(α)

Ο Αριστοτέλης θεωρούσε το εκπαιδευτικό σύστημα της εποχής του ανεπαρκές. Οι παραπάνω τύποι παιδείας δε διέθεταν τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα που απαιτούνταν για τη διάπλαση ενός σπουδαίου πολίτη και πολιτικού, δηλαδή: α) τη μεσότητα, β) το δυνατό που αφορά το ανθρωπίνως εφικτό και γ) το πρέπον. Ακολουθώντας αυτήν την τριπλή βάση παιδείας θα υπήρχε συμφωνία ανάμεσα στους τρόπους ζωής κάθε πολιτεύματος και στην εκπαίδευση των νέων και θα εξυπηρετούνταν οι σκοποί κάθε πολιτείας, ώστε να οδηγηθεί στην αυτάρκεια και την ευδαιμονία. Άλλωστε, η παιδεία των πολιτών είναι η βασικότερη προϋπόθεση για τη διατήρηση του κάθε πολιτεύματος.

B3. Φιλοσοφικός λόγος σελ. 127-128⁴: Δεκαεφτά χρονών ήταν ο γιος του Ασκληπιάδη Νικόμαχου -ορφανός από χρόνια από πατέρα- όταν έφτασε στην Αθήνα στα 367 π.Χ. να σπουδάσει στην Ακαδημία, τη σχολή του Πλάτωνα. Τον Πλάτωνα πάντως ο Αριστοτέλης δεν τον βρήκε τότε στην Αθήνα. Ο μεγάλος δάσκαλος είχε πριν από λίγο αναχωρήσει για τη Σικελία. Η επιστροφή του Πλάτωνα στην Αθήνα έγινε μόλις δυο χρόνια αργότερα· ο Πλάτωνας είχε πια τότε περάσει τα εξήντα, ενώ ο Αριστοτέλης μόλις πλησίαζε τα είκοσι. Ο έμπειρος δάσκαλος δεν χρειάστηκε πολύ για να διακρίνει με τι αρετές ήταν προικισμένος ο νεαρός μαθητής του. Ό, τι βέβαια θα θαύμασε πιο πολύ σ' αυτόν θα ήταν η οξύνοιά του. Στην αρχαιότητα υπήρχε το ανέκδοτο ότι ο Πλάτωνας έδωσε στον Αριστοτέλη το παρανόμι «ο Νους», ο Νους της σχολής. (Μια αρχαία πηγή μας διηγείται πως «Όταν έλειπε από το μάθημα ο Αριστοτέλης, ο Πλάτωνας έλεγε πικραμένος: “Λείπει ο Νους, άρα σήμερα το ακροατήριό μου είναι κουφό”»). Ο Πλάτωνας όμως έδωσε κι ένα δεύτερο παρατσούκλι στον Αριστοτέλη· τον είπε «αναγνώστη», γιατί ο Αριστοτέλης έμενε μερικές φορές και διάβαζε στο σπίτι του αντί να πηγαίνει στο μάθημα.

B4. παρουσία: ἔσται
αλήθεια: λανθάνειν
διάβημα: ἀμφισβητεῖται
πρόσληψη: ὑπολαμβάνουσι, εἵληφε
διατάραξη: ταραχῶδης
ανασκόπηση: σκέψις
έκταση: τεινοντά
διένεξη: διαφέρονται
υπεξαίρεση: δηρημένων
σχετικός: μετέχειν, μετέχοντα

⁴ Η απάντηση θα μπορούσε να ξεκινήσει από: «Η επιστροφή του Πλάτωνα ...». Η αναφορά των παραπάνω στοιχείων γίνεται για καλύτερη νοηματική απόδοσή της και συνιστάται να μη βαθμολογηθεί αρνητικά το γραπτό, το οποίο δεν τα εμπεριέχει.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΑΔΙΔΑΚΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Γ1⁵. Αφενός, ότι εμείς, λοιπόν, δανείσαμε τα χρήματα μάρτυρες είναι και οι συμφωνίες και αυτός ο ίδιος. Αφετέρου, ότι τα έχει επιστρέψει κανείς μάρτυρας δεν υπάρχει εκτός από τον Λάμπη, το συνένοχό του. Και αυτός από τη μια επικαλείται εκείνον ως μάρτυρα για την εκπλήρωση του χρέους, εγώ από την άλλη (επικαλούμαι) τον ίδιο τον Λάμπη και όσους άκουσαν αυτόν, όταν ισχυριζόταν ότι δεν είχε πάρει τα χρήματα. Σε αυτόν, λοιπόν, είναι δυνατόν να κρίνει τους δικούς μου μάρτυρες, αν ισχυρίζεται ότι αυτοί δεν λένε⁶ την αλήθεια. Εγώ, όμως, δεν ξέρω τι να κάνω⁷ με τους μάρτυρες αυτού, οι οποίοι ισχυρίζονται ότι γνωρίζουν πως ο Λάμπης κατέθεσε ότι έχει πάρει τα χρήματα. Γιατί, αν η μαρτυρία του Λάμπη κατατίθετο εδώ, αυτοί θα ισχυρίζονταν ότι ίσως δικαιούμαι να καταγγείλω εκείνον. Τώρα, όμως, ούτε αυτή τη μαρτυρία έχω και αυτός εδώ νομίζει ότι πρέπει να αθωωθεί, αν και δεν άφησε καμία ασφαλή εγγύηση για όσα προσπαθεί να σας πείσει να αποφασίσετε με την ψήφο σας.

Γ2. τοῖς χρήμασι⁸, τῆς ἀποδόσεως⁹, ἐήν¹⁰, τὰ ἀληθέστατα¹¹ (με κράση: τὰ ληθέστατα), τὰς ἀθώους¹², ἀπόδου¹³, ἀνοίσσιεν¹⁴, φῶμεν¹⁵, ᾧου¹⁶, ἐψηφισμένοι ἦσαν¹⁷.

⁵ Η λεξιλογική επεξεργασία του κειμένου στηρίχθηκε στο *Μέγα Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσης*, Η. G. Liddell-R. Scott, Εκδ. Ι. Σιδέρης

⁶ ή δεν μαρτυρούν

⁷ ή πώς να διαχειριστώ τους μάρτυρες αυτού

⁸ Μιχ. Χ. Οικονόμου, *Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής*, ΟΕΔΒ, σελ. 69-70

⁹ Μιχ. Χ. Οικονόμου, *Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής*, ΟΕΔΒ, σελ. 61-62

¹⁰ Μιχ. Χ. Οικονόμου, *Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής*, ΟΕΔΒ, σελ. 139

¹¹ Μιχ. Χ. Οικονόμου, *Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής*, ΟΕΔΒ, σελ. 120-121

¹² Μιχ. Χ. Οικονόμου, *Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής*, ΟΕΔΒ, σελ. 97, G. Liddell-R. Scott, *Μέγα Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσης*, Εκδ. Ι. Σιδέρης, σελ. 61

¹³ Μιχ. Χ. Οικονόμου, *Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής*, ΟΕΔΒ, σελ. 195, 225, Α. Γεωργοπαπαδάκου, *Λεξικόν Ανωμόλων Ρημάτων της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσης*, Εκδ. Μόλχο, σελ. 58

¹⁴ Μιχ. Χ. Οικονόμου, *Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής*, ΟΕΔΒ, σελ. 165, 312, Α. Γεωργοπαπαδάκου, *Λεξικόν Ανωμόλων Ρημάτων της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσης*, Εκδ. Μόλχο, σελ. 243

¹⁵ Μιχ. Χ. Οικονόμου, *Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής*, ΟΕΔΒ, σελ. 234, Α. Γεωργοπαπαδάκου, *Λεξικόν Ανωμόλων Ρημάτων της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσης*, Εκδ. Μόλχο, σελ. 244

¹⁶ Μιχ. Χ. Οικονόμου, *Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής*, ΟΕΔΒ, σελ. 168, 305, Α. Γεωργοπαπαδάκου, *Λεξικόν Ανωμόλων Ρημάτων της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσης*, Εκδ. Μόλχο, σελ. 147

¹⁷ Μιχ. Χ. Οικονόμου, *Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής*, ΟΕΔΒ, σελ. 187, Α. Γεωργοπαπαδάκου, *Λεξικόν Ανωμόλων Ρημάτων της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσης*, Εκδ. Μόλχο, σελ. 265

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2016
Β' ΦΑΣΗ

E_3.Αλ3Α(α)

Γ3α. ἡμᾶς¹⁸: υποκείμενο στο έναρθρο απαρέμφατο τοῦ δανεῖσαι· το έναρθρο απαρέμφατο τοῦ δανεῖσαι, παρά το γεγονός ότι χρησιμοποιείται ως ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός, διατηρεί τη ρηματική του φύση και έχει διαφορετικό υποκείμενο από το ρήμα ἐστί της πρότασης στην οποία βρίσκεται (ετεροπροσωπία), τοῦ ἀποδεδωκέναι¹⁹: έναρθρο απαρέμφατο ως ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός, γενική αντικειμενική στο μάρτυς, τούτω²⁰: δοτική προσωπική στο απρόσωπο ρήμα ἔξεσι από την οποία προκύπτει σε αιτιατική (τοῦτον) το υποκείμενο του απαρεμφάτου κρίνειν, εἶδέναι²¹: ειδικό απαρέμφατο, αντικείμενο στο ρήμα φασίν, ταυτοπροσωπία, ἀθῶος²²: κατηγορούμενο στο υποκείμενο οὐτοσί του απαρεμφάτου εἶναι (απαρέμφατο του συνδετικού ρήματος εἰμί). Το κατηγορούμενο τέθηκε σε ονομαστική σε συμφωνία με το υποκείμενο οὐτοσί, παρά το γεγονός ότι φαινομενικά έχει σπάσει η αλυσίδα της ταυτοπροσωπίας σε σχέση με το ρήμα εξάρτησης (οἶεται) λόγω της μεσολάβησης του απαρεμφάτου δεῖν, το οποίο είναι απρόσωπο. Ωστόσο, το υποκείμενο του απαρεμφάτου εἶναι εννοείται σε ονομαστική, διότι το δεῖν εξαρτάται από το οἶεται. Αυτό συμβαίνει, διότι οι φράσεις οἶομαι δεῖν, ἡγοῦμαι δεῖν κ.λ.π. αποτελούν μία ρηματική έννοια, ένα ρήμα, επομένως το υποκείμενο του απαρεμφάτου που εξαρτάται από το δεῖν, όταν είναι ίδιο με το υποκείμενο του ρήματος εξάρτησης, εννοείται σε ονομαστική, όπως ακριβώς στην ταυτοπροσωπία. Αντιστοίχως, τίθεται σε ονομαστική και το κατηγορούμενο του υποκειμένου του απαρεμφάτου.²³

Γ3β. Οὗτος εἶπεν ὅτι τοῦ δ' ἀποδεδωκέναι οὐδείς εἴη μάρτυς ἔξω τοῦ Λάμπιδος τοῦ συναδικοῦντος.
 Οὗτος εἶπεν τοῦ δ' ἀποδεδωκέναι οὐδένα εἶναι μάρτυρα ἔξω τοῦ Λάμπιδος τοῦ συναδικοῦντος.²⁴

¹⁸ Α. Β. Μουμτζάκης, *Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής*, ΟΕΔΒ, σελ. 86, Π. Μπίλλα, *Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας*, ΟΕΔΒ, σελ. 83

¹⁹ Α. Β. Μουμτζάκης, *Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής*, ΟΕΔΒ, σελ. 30, 85, Π. Μπίλλα, *Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας*, ΟΕΔΒ, σελ. 31, 84

²⁰ Α. Β. Μουμτζάκης, *Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής*, ΟΕΔΒ, σελ. 50-51, 69, Π. Μπίλλα, *Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας*, ΟΕΔΒ, σελ. 62-63, 68

²¹ Α. Β. Μουμτζάκης, *Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής*, ΟΕΔΒ, σελ. 85, 87, Π. Μπίλλα, *Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας*, ΟΕΔΒ, σελ. 86

²² Α. Β. Μουμτζάκης, *Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής*, ΟΕΔΒ, σελ. 14, Π. Μπίλλα, *Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας*, ΟΕΔΒ, σελ. 21, Μ. Ι. Μπαχαράκης, *Συνειρμικό και Λειτουργικό Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής*, τόμ. 1ος, σελ. 149, Κ. Σ. Κατεβαίνη, *Συντακτικό της Ελληνικής Γλώσσας*, Εκδ. Δ. Ν. Παπαδήμα

²³ Οι περαιτέρω επεξηγήσεις στις απαντήσεις των συντακτικών ασκήσεων δίδονται για να χρησιμοποιηθούν από τους διδάσκοντες σε περίπτωση διατύπωσης αποριών από τους μαθητές και συνιστάται να μη βαθμολογηθεί αρνητικά γραπτό, το οποίο δεν τις εμπεριέχει.

²⁴ Α. Β. Μουμτζάκης, *Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής*, ΟΕΔΒ, σελ. 164-165, Π. Μπίλλα, *Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας*, ΟΕΔΒ, σελ. 172-175, Α. Γεωργοπαπαδάκου, *Λεξικόν Ανωμάτων Ρημάτων της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας*, Εκδ. Μόλχο, σελ. 122